

ALKOTÓMŰHELY

LÉVAY ENDRE

KÉPZŐMŰVÉSZETI NAPLÓ

SZALLASOK NAPFÉNYBEN

Jegyzetek Milan Konjović szabadkai kiállításáról

Ha az ember szereti a földjét, azt a sík mezőt, amely itt körülveszi őt a Vajdaságban, nem állhatja meg, hogy ne mondja el valakinek: ne mondja el mindenkinek. Ez a szeretet és mély ragaszkodás Antheusz-ként erőt ad. Megérinti a földet, s annyi energia gyűlik fel benne, hogy határtalan nagy szeretetéből meg tudja formálni, művészi feleletbe tudja foglalni, mit jelent számára egyik legnagyobb élménye: a rög és az élet, mely belőle kihajtott.

Milan Konjović festészete jelentős mértékben ebből az élményből táplálkozik. Nem tud és nem is akar a maga világának hátat fordítani, hogy művészi vízióiban máshonnan felidézett motívumokkal, látomásokkal, vagy akár közvetlenül megragadott életdarabokkal tágítsa témavilágát. Mindez az alkotóművész egy előbbi karszaka volt. El is mondta már azt az Adriától Prágáig, Párizsig, a hegyektől a völgyekig, a világvárosi forgatagoktól a kisvárosi vasárnap délutánokig, a szerszámgyári munkásoktól a hídépítőkhig; bejárta az alkotó küzdelmes útját az első lejtőtől s emelkedőtől kezdve az utolsóig, s eljutott egy tisztásra, amely élete szép őszi korában pihenőt nyújt. Szelíden, nyugalmasan vagy viharosan? Akit olyan fából faragtak, mint Milan Konjović, az sohasem a szelíd, nyugalmas szögleteket kereste, keresi, hanem éppen azokat, amelyekben hevesen zajlik az élet, akár a pusztában, akár a kocsmában, akár a verejtékesen dolgozók, akár a duhajul mulatozó lakodalmasok között...

Minden festménye egy darab élet, kitépve a földből és festékekkel újra meggyökereztetve a vásznon. Konjović markáns ecsetvonásai — néha úgy tetszik, spachtlival hordja fel a festéket —, a képek színfoltjai úgy csillognak, vibrálnak a fényben, mint a mesteri domborművek a sziklafalon. Olykor úgy tetszik: kár volt ezeket a képeket rámába szorítani, mert nem tűrik a rámát; a szántók, a dűlőutak, a búzamezők, a kukoricatáblák, a napraforgók tovább hullámszanak. Kilépnék a rámból és elindulnak. Talán vissza akarnak térni oda, a zombori, a kupuszinaí, a bácstopolyai határba, ahonnan a művész elhozta őket ide.

Mi az tehát, ami sokáig melengetett s el nem feledett emlékeinket idézi fel ezeken a képeken? Mi az, amit Milan Konjović szíve minden rezdülésével nekünk adott, s életművével hirt adott rólunk a világnak?...

A nézőben mint igazi befogadóban kelt élmény adhatna őszinte választ ezekre a kérdésekre. Ez, egy nézőtől, ha belefeledkezett a képbe, nagy teljes énjével belépett a képbe, így hangozhatna el:

„A napraforgók sárga, zöld, rozsdavörös tányérrózsájában magamat látom. Sokasodó évekkkel, a mindig napba nézés után lehajtom a fejem, várok, majd követem utamat, amerre visz. Lelkem teljes nyugalmával teszem ezt, mert tudom, hogy utánam jönnek új napraforgók és benépesítik a földeket megint sárga, zöld, rozsdavörös színekkel.”

„A tulipánok és mind a virágok megszínesítik az életemet. Illatukkal és színükkel betöltik, szirmaikkal beszórják az utamat erre is, arra is. Ha ezek elhervadnak, majd kihajtanak új virágok, és Milan újra megfesti őket, hogy ne feledjük el színüket, illatukat, és szirmuk csodálatos fodrait, melyek a széltépett és viharvert lepkékhez hasonlítanak.”

„Járom a dűlőutakat a szállások felé, amelyek a fák között lapulnak és onnan nézik a naplementét. Onnan szemlélik vasok falaikkal. Ezek a falak beszédesekek, mert mögöttük emberek élnek. És gyermekek, akik csodálkozó szemekkel néznek a világra, s ezek a picik a dűlőutak mentén még nem is sejtik, hogy ők megérik a XXI. századot, melynek eljövételét én már csak a bárányfelhőkről láthatom.”

„Milan nagyon sokat mesélt már nekünk a búzamezőkről. És sokan meséltek már róla, de vásznon ilyen erővel, mely szorongat is, még nem láttatta itt senki... Pedig a búza nem szikla, nem gránit, de számunkra itt ez a szikla, ez a gránit: földünk embere, életet adó asszonya ebből építette fel a mi holnapunkat. A festő ecsetvonása ezt az örök erőt úgy kelti életre a vásznon, mint letörhetetlent. És ez az erő a színek kavargásában mindig jelen van, s ha naplementekor elhal, virradatkor újra felragyog és új életet szül. Ezt a kavargást soha többé nem lehet megállítani.”

„A mi világunkban temérdek a szállás. Van köztük még kétszáz éves is. De ezek mind napfényben élnek, s ezeken túl a délibáb sejtet egy olyan hatalmas kompozícióban megalkotott képet, amelyben már nem élnek többé elhagyott szigetéletet, hanem egy nagy szállásvilágban egyesülnek.”

Milan Konjović festészete költészet a vásznon. Az ő legfőbb anyaga a szín. A színeken át jeleníti meg vízióit; ezek hívják életre mindazt, amit mélyen átélt, s amit elmondani akar valakinek. Lelke tele van színekben élő mondanivalókkal, melyeket több mint fél évszázad óta magában hordoz. De az alkotás hevében ezekkel a színekkel a benne rejlő emberi tartalmakat fogalmazza meg. Amikor ecsetet fog a kezébe, karja bátran lendül, és semmiféle lefékezett formai kötöttség nem állíthatja meg, mert mindenek helyett a mély színek tobzódásának összessége közvetíti a befogadó számára azt, amit a festő közölni akar. És mond nemcsak nekünk, hanem a tágra nyílt szemű parányi gyermekeknek is, akiket ott látunk szaladgálni a régi dűlőutak mentén, akik szép, érett fejjel megérik majd a XXI. századot, s akikben tovább élnek a halhatatlan konjović képek.

A JUGOSZLAV KERAMIKA 3. TRIENNÁLÉJA

Rendhagyó látvánnyal gazdagodtunk most.

A Szabadkai Képzőművészeti Találkozó kiállítási csarnokaiban a jugoszláv keramika harmadik triennáléjának káprázatos gyűjteménye fogad bennünket. A két triennále között eltelt időszak termése a lendületes fejlődésnek rendkívül értékes jegyeit mutatja fel nem kevesebb, mint százhusz keramikus mintegy kétszáz alkotásában. Ehhez hasonlítható változatos és sokféle törekvést kifejező tárlattal a nagy kibontakozásnak csak olyan ihlető korszakában találkozhat az ember, mint amilyen a miénk.

... Ez a szemle az egész országot átöleli: Jugoszlávia valamennyi köztársaságának és tartományainak keramikusai jelen vannak itt, a nemzetek és nemzetiségek fiai az adottságoktól függő legjobb válogatásban, és a külföldi művészek: Finnország, Nyugat-Németország, Magyarország keramikusai.

Minden esztendőben szélesebb lesz az a terület, amelyen a keramika művelői tevékenykednek. Itt is hatékonyan jelen vannak a művésztelepek, az egymást kölcsönösen termékenyítő kisebb-nagyobb műhelyek, mert mindig eljön az az idő, amikor a művész kilép műtermi magányából s útra kel, mert ott akar a nyersanyagból újat formálni, ahol egy nagy műhelyben másmilyen lelkialkatokkal találkozhat: több alkotóval együtt dolgozhat. E gyűjtőhelyek közül Európa-szerte fémjelzett már az arandelovaci nemzetközi keramikai fesztivál, mely a *Kerámia világa* nevet viseli, s joggal, mert a szép fehér márványunk lelőhelyén földrészünk neves keramikusai adnak egymásnak találkozózt, és termékenyítik egymást a sok vonatkozásban hasznos szimpozionokon. Ilyen munkát fejt ki vajdasági vonatkozásban a Dévics Imre Művésztelep Kishegyesen és Reseni művésztelep Ohrid közelében, Macedóniában, ahol a nagyapától, dédapától öröklött koronggal dolgoznak a gölönccserek. Ősi műemlékek közelében nagy mesterek hagyatékából meríthetnek maguknak ihletet korunk keramikusai. Itt a történelmi korforduló izgalmas változásai állandóan transzban tartják a művészt, mert a gyorsuló mozgásban a világkép arca új vonásokkal gazdagodik, s ami eddig elképzelhetetlen volt, az ipar vonalán is megteremtí a rokonszakkakkal való együttműködést. Így, ezen a szemlén jelen van már a díszítő kerámiák és kerámiacsempék gyára is, a bratunaci Kaolin és a kikindai Toza Marković gyár, amely művészi kidolgozású építőanyagot állít elő, s ezzel a puszta falakra belép az ornamentika a családi házba. Ezért a gyűjtemény mai összetételében a belefeledkezés egy-egy pillanatában úgy hat, mintha egy iparművészeti múzeumban járnánk. A kiállítási termekben felsorakoztatott darabok alaposabb áttanulmányozása órákat követel a nézőtől, s egy-egy mű még a távozás perceiben is újra meg újra visszahívja, mert temérdek benne a mondanivaló s a részletek csak a másodszeri vagy a harmadszeri megtekintés után bukkannak elő a megmunkált anyag: a majolika, a porcelán, a fajansz, a terrakotta, a kőagyag gyűrődései mögül.

Bármelyik darabot nézzük is ezen a tárlaton, az itt létrejött forró hangulatban úgy érezzük, mintha az alkotó minden kiállított munkáján át újra azt ismételné: „A művészet feladata az életigenlés”, s nem a halál rokonainak a nevében szól. A szellem, amely a formát betölti, s az anyag helyett beszél, a kis szobrokban a legbeszédesebb. De mégsem mondhatjuk, hogy a figurális művek mindent árnyékba borítva az absztrakt formák fölé emelkednének. Igaz, az előbbieket, mert könnyebben befogadhatóak, gyorsabban megragadják a nézőt; mint például a hulló *Ikarosz* halálra vált arca, mint a *Fürdőző nők* küzdelme a hullámokkal, az *Európa* című megrázó kompozíció, vagy a *Pásztorlány* a háttérben a naiv paysage-zsal (a keramika és a piktúra egyik legszerencsésebb és művészi élményt nyújtó párosítása ez), vagy a *Család* a csöndes, megadó elmélésében. De azután, ha a három dimenziós keramoplasztikákat nézzük, a tündöklő *Falikepet*, vagy a szemünket fogva tartó *Visszfényt*, vagy a *Nap lángoló keresztmetszetét*, ezek a művek olyan gondolatot ébresztenek, amelyek zárt, nagyon ritkán közölt érzelmekről beszélnek, s ezeket az érzelmeket majd hogy nem megszólaltatják bennünk. A *Főlöleges tárgyak* között azt keressük, amit valahol elveszítettünk, a *Kővirágban* talán az ősi mesét, az *Arabeszk*ekben a vonalak és görbék különös játékát, a megkopott utcai *Kövezeten* a rég elhangzott lépteiket, a *Tányérokon* pedig az ismert népi motívumokat, vagy a még soha nem látott alakzatokat véljük felfedezni. De a vázák, a kancsók, a tálak, a tégelyek, a kanták éles vonalaikkal és elmosódott színükkel olykor úgy hatnak, mint valahonnan a múltból, a régészek ásatai során felszínre hozott edények, melyeket az ember a maga jókedvében díszítő elemekkel ékesített, vagy több helyen megtört amorf testükkel úgy hatnak, mintha valamelyik

bolygóról zuhantak volna ide. És ezek üzenetek is akarnak lenni egy letűnt vagy el nem következett világból, mint az a bizarr gondolatokat keltő terrakotta és majolika tányér, amelyről azt mondja az alkotója: olyan, mint amikor valahol *A kőszikla kivirágzik*... Az ilyen élményekből született munkák mint absztrakt művek végül is beleolvadnak a természetbe: egyesülnek azzal az ősi anyaghalmazzal, amelyből vétettek.

A természetélmények közé tartozik a fauna is, amely ezen a tárlaton valósággal betölti azokat a képzeletbeli tereket, amelyeket a két-száz kiállított mű tágitott ki olyan szélesre, hogy a baglyok huhogásánál és a sirályok szárnycsapásainál végtelennek is tűnhet az egész. A baglyok, ezek az üregesen villogó szemű, többdimenziós „ex librisek” majd minden keramikai tárlaton jelen vannak. Kevés keramikus van, akit még nem ejtett meg Svend Fleuron nagy madara: az erdő réme. Nem véletlen a bagoly és a könyv között a kapcsolat, melynek ereje az ábrázoló művészetbe is átütött. Itt a szellem éle a bagoly szemének a villogása. Ezek a mély szemek a tárlat nem egy „formáján” jelen vannak, éppúgy, mint egy másik, egy harmadik fehér talapzaton a szemétdombok dolyfős királya, a *Kakas*, és a gulya leszegezett fejű bősza, a vad erő szimbóluma: a *Bika*. De menjünk tovább: itt van a *Ló és a lovas*, a határtalan mérgüktől felfúvódott *Pulykák*, a *Madár és a napraforgó*, aztán megint, de most már *Vasbika*, és mintha csak visolyogna a kotlástól, a krityogó *Tyúk*. Egy köagygából gyúrt tatógó *Hal* zárja be a kerámia-állatok színes világát, amely étellel duzzadó összetevője annak a körképnek, amely a harmadik triennálén hét termen vezeti át az embert.

Ezen a kiállításon nincs jelen a mozdulatlanság. Minden mozgásban van, minden darabon, az absztrakt kompozíciók mértani vonalai, kockái, körei között is, mögött is munkál az élet. Új élet ez. Szerte a földgolyón új világ épül a régi helyén, s ennek jegyeit az alkotó művész is fölrajza az Idő falára. Agyagba gyúrja azt, amit érez, anyagszerűen érdesnek, nyersnek hagyja, hogy belénk vessen, karmolja azt, amit mondani akar, vagy lágy színekkel tompított glazúrral vonja be, hogy még jobban kihangsúlyozza, amit már réges-régen magában hordoz. Igen. Mindig van, aki arra vár, hogy majd valaki megáll a műve előtt és meditálás közben itt az anyag lágy vonalaiban, kecses domborulataiban, amott drámai töréseiben, figyelmeztető hasadásaiban megleli azt, ami sok művész szavának elhangzása után — sokáig vibrálva a légtérben — visszhangra vár.

És nem hiábavaló már ez a várakozás, mert olyan kort élünk, amikor régi helyükről elmozdulnak a hegyek és a kőszikla is kivirágzik.